

I-11. Kaimyninių civilizacijų poveikis Europos kultūrai

PAGALVOKIME

- Kuo Bizantija nusipelnė pasaulinei kultūrai?
- Kokie buvo arabų mokslo laimėjimai?
- Kokiais keliais Bizantijos ir arabų kultūra veikė Europos kultūrą?

PABANDYKIME

Tarp Liublino pilies Šv. Trejybės koplyčios bizantiško stiliaus freskų yra ir klūpanti Jogaila entre laiminančios šv. Mergelės Marija su vaikeliu Jėzumi atvaizdas. Ši ir kitos koplyčios freskos – lotyniškųjų Vakarų ir bizantiškųjų Rytų meninių stilių sąveikos pavyzdys.

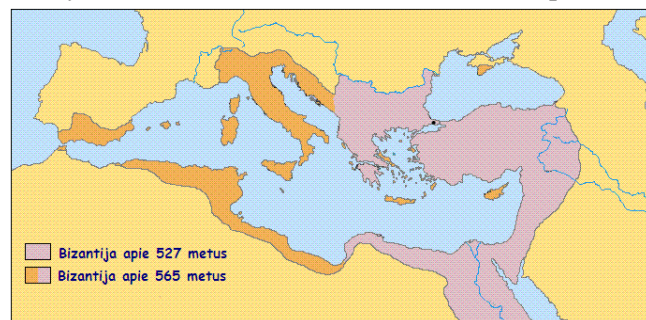
Pačią Lenkijos karaliaus Kazimiero Didžiojo XIV a. pirmoje pusėje pastatytą pilį ir

koplyčią rekonstravo Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Vladislovas Jogaila. Pagal Vakarų Europoje paplitusį pavyzdį koplyčios modeliu buvo frankų valdovo Karolio Didžiojo Acheno pilies koplyčia. Gotikos stiliaus koplyčios freskas pagal Bizantijos ikonografinį kanoną tapė Jogailos iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pasikviesti meistras.

Kaip paaiškintumėte tokį gotikos ir bizantiškojo stiliaus derinį?

PRISIMINKIME

Būtų neteisinga nagrinėti Europos raidą viduramžiais, nekreipiant dėmesio į kaimynus, kurie dažnai lemdavo vieną ar kitą posūkį Europoje. Šie įtakingi

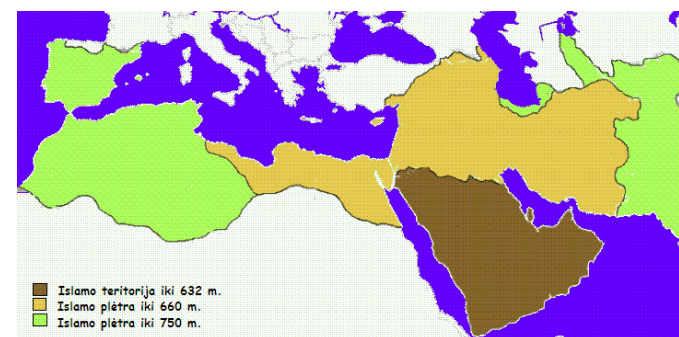

kaimynai buvo du – Bizantijos imperija ir arabų kalifatas. **Bizantijos imperija.** Bizantija, arba Rytų Romos imperija išsilaikė tūkstantmečiu ilgiau už Vakarų Romos imperiją. VI amžiuje jos imperatorius Justinianas

kurį laiką netgi buvo užkariavęs Italiją. Bizantijoje ilgą laiką išliko stipri imperatoriaus valdžia, o imperatoriai save laikė Romos imperatorių įpėdiniais. Visoje Bizantijos teritorijoje išgalėjo krikščionybė. Šios dalies bažnyčios galva patriarchas formaliai popiežių pripažino Bažnyčios galva. Imperatorius buvo laikomas viršesniu tiek už popiežių, tiek už patriarchą. Būta ir daugiau krikščionybės išpažinimo savitumų Bizantijoje. Kurį laiką dėl tų skirtumų pavykdavo susitarti. Tačiau 1054 m. vis dėlto įvyko skilimas. Rytų bažnyčia ėmė vadintis Stačiatikių bažnyčia. Ištikimi patriarchui liko ir Bizantijos misionierių apkrikštyti slavai. Nenuostabu, jog Rytų krikščionybės centru tapęs Konstantinopolis virto kryžiaus žygių dalyvių taikiniu. 1204 m. šie miestą užėmė. Konstantinopolis ilgai buvo tarsi pasaulio kryžkelė tarp Rytų ir Vakarų, daugelio pirklių, amatininkų, menininkų, mokslininkų telkimosi vieta. Kartu su prekėmis iš įvairių kraštų čia atklysdavo ir tų kraštų kultūra. Pati Bizantija buvo perėmusi nemažą dalį antikos kultūrinio palikimo. Valstybine šios šalies kalba tapo graikų kalba. Svarbiausia, dėl ko nuolat prisimenama Bizantijos kultūra, — teisė ir menas. Justiniano laikais buvo atgaivinta senoji romėnų teisė, kuria vadovautasi per visą imperijos gyvavimo laikotarpį. Dar ir šiandien Europos universitetų teisės fakultetų studentai mokosi, jog Justiniano kodeksą (*Corpus iuris civilis*) sudaro kodeksas, digestai, institucijos ir novelos. Čia taip pat gimė savitas bizantiškojo meno stilius, kuriame susipynė antikos ir Rytų šalių motyvai. Savaiame aišku, kad bizantiškasis menas poveikį darė pirmiausia Europos rytinei daliai.

Buvo keletas skirtingų būdų, kuriuos Bizantija naudojo savo įtakai Rytų Europoje skleisti. Pirmą, Bizantija rengė misijonierius, kurie Rytų Europos žmones versdavo į krikščionybę. Antra, kai kurie bizantiečiai, skirtingai nuo Vakarų europiečių, siekė išversti Bibliją ir pamokslus į vietines kalbas. Tam reikalui jie išrado ir įdiegė naujas abėcėles, pritaikytas vietos žmonių kalbai. XV amžiuje Bizantija pasidavė turkams. Šie 1453 m. užėmė Konstantinopolį.

Arabai. Arabų valstybė susikūrė paplitus naujai religijai islamui VII a. Po ilgai trukusios kovos naują religiją ir Mahometo valdžią pripažino daug arabų genčių. Mahometo

įpėdiniai kalifai greitai užėmė visus Artimuosius Rytus, Viduržemio jūros pakrantę ir Centrinę Aziją. Vėliau kalifatas rytuose prisijungė dalį Indijos, vakaruose užėmė visą Bizantijai priklausiusią Šiaurės Afriką. Galiausiai per Ispaniją įsiveržė į Europą. Tik prie Puatjė frankų valdovui Karoliui pavyko sustabdyti tolesnį arabų skverbimąsi į Europą.

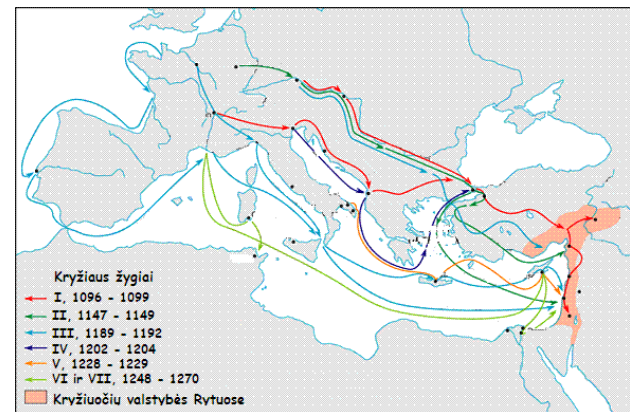
Po poros šimtmečių tarp musulmonų prasidėjo įnirtingos kovos dėl valdžios. IX a. kalifatas pradėjo irti: atskilo Ispanija, Vidurinėje Azijoje kūrėsi savarankiškos valstybės. Nedidelė arabų tauta nyko tarp savo nukariautųjų tautų, atiduodama joms savo kalbą ir religiją. Kaip lotynų kalba tapo oficialia bažnyčios kalba Vakaruose, taip arabų — musulmoniškųjų kraštų rašto kalba. Arabai pirmieji sukūrė algebrą. Jie pasinaudojo indų skaitmenimis, kuriuos vėliau perdavė europiečiams. Dabar jie vadinami arabiškaisiais skaičiais. Astronomai sudėtingais prietaisais sugebėjo apytiksliai apskaičiuoti Žemės rutulio dydį. Arabai pagarsėjo savo medicinos laimėjimais. Jų veikaluose buvo aprašytos akių ir dantų operacijos, lūžių gydymas. Bagdade buvo įsteigta pirmoji ligoninė. Keliaudami prekybos reikalais arabai įgijo daug geografijos žinių. Reikėjo žemėlapių, o juos sudarant plėtojosi geografijos mokslas. Teigiama, jog toks antikos laikų mąstytojas kaip Aristotelis „grįžo“ į europos filosofijos mokslą arabų dėka. Averroeso iš Kordobos (Ibn Rushdo, 1126-1198) komentarai padarė Aristotelį viduramžių filosofu. Vienas pagrindinių gotikinės architektūros elementų buvo strėlinė arka. Dėl jos ištakų diskutuojama iki šiol. Pati įtikinamiausia versija tvirtina, kad strėlinė arka „nusižiūrėta“ iš arabų architektūros kryžiaus žygių metu.

PRITAIKYKIME ŽINIAS

1. Kurių šiuolaikinių valstybių teritorijas buvo aprėpusi Bizantijos imperija VI amžiuje?
2. Kai kurie istorikai teigia, jog arabų kultūra nebuvo originali. Arabai sugebėjo tik pasinaudoti graikų kultūra. Palyginę abu teksto žemėlapius, nutarkite, kurioje vietoje galėjo įvykti tas ankstesnės graikų kultūros perėmimas.
3. Algarvė, Almerija, Andalūzija, Gibraltaras... Ką reiškia ir iš kur kilę šie vietovardžiai?

4. Į Europos šalių kalbas ir taip į rusų kalbą, pateko daug arabiškų žodžių: algebra, alkoholis, chalva, tarifas, zenitas, talismanas. Pratęskite šį sąrašą...

5. Šis žemėlapis liudija apie įvairialypius tautų ir religijų kontaktus XI a. pab. – XIII amžiuje. Antai, jau 1096 metais Reino krašte nužudyta beveik 8000 žydų – tai buvo pirmieji dideli pogromai Europoje. Apie kurių tautų ir religijų kontaktus dar gali papasakoti šis žemėlapis? Raskite kuo daugiau teigiamas ir neigiamas pasekmes turėjusių kontaktų.

6. Šie du šventieji IX amžiuje turėjo nemažai įtakos kai kurių tautų kultūros raidai.

Vienaip ar kitaip jų įtaką yra patyrusios baltarusių, bulgarų, juodkalniečių, makedonų, rusų, serbų, ukrainiečių tautos. Kokie šių šventųjų nuopelnai?